

UNITÁRIUS ÉLET

XXXVIII. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

1984. SZEPTEMBER—OKTÓBER

ŐSZI HÁLAADÁS

Ősidők óta a számadás ünnepe. Különböző formákban a világ valamennyi vallásában megvan. Ünneplése alkalmával tényekkel, a termés gazdagságával mondja el beszámolóját a tápláló anyaföld:

— Íme Ember! Te munkát áldoztál rám, magokat vetettél ölembe, arcodnak verejtékével öntözted barázdáimat. Én most meghálálom a fáradozást. Dúlhattott vihar; verhetett a jégverés; égethetett az aszály; én megháláltam fáradozásaidat. Teremttem harminc-, vagy százannyit; az ölembe hullott mag és a rám áldozott fáradság minősége szerint. —

Úgy gondolom, az őszi hálaadás ünnepe, a termés betakarítása számvetésre készíti az embert magát is. A hívő embert Isten előtti elszámolásra. Csendes magányában imádkozva így sóhajt fel:

— Szerető Édesatyám, Istenem! Te életet, erőt, képességeket és hivatást adtál nekem. Sorsot mértél számomra. Voltak nemszeretem idők, dúltak nagy viharok életemben, fenyegetett betegség, íme én mégis számadással leszek. Szent talentumaid teremtek bennem; némelyik harminc-, némelyik hatvan-, némelyik pedig százannyit. —

Az őszi hálaadás, a számot adás eszméje azonban tovább is tágítható. Közismert a keresztény gondolkozáskörben, hogy Jézus kettős alapelvű parancsolatot állapított meg legfőbb emberi törvényként: az Isten szeretetét és embertársaink szeretetét. Őszintén meg kell vallanunk, a második parancsolat betartása sokkal nehezebb. Isten szeretése alázatot és lélekből fakadó tiszteletet követel, de akit szeretünk, az a végtelen Jóság és Tökéletesség. Az ember azonban nem az. Hibákkal terhelt. Jó szándéka számtalanszor változik rossz eredményre éppen gyengeségei miatt. — Sőt tovább megyek! Emberek riválisává lesznek egymásnak a mindennapi életben — de legalábbis ellentétessé válik érdekük. Jézus, aki benne élt kora társadalmában, érzékelte annak problémáit, mégis azt mondja: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Láttam ugyanis, hogy az ember magányosan gyenge, a társaság egyeteme az, ami létét biztosítja. Mert az egyik ember szeretete a másik iránt fokozza felelősségérzetét a világ dolgaiban. Hozzásegíti, hogy megismerhesse önmagát a másik emberen keresztül. Mindenekfelett pedig arra alkalmas, hogy az ember kiteljesítse a segítség humanista szabályait.

Jó úton járunk hát, ha kitágítjuk a számot adás ünnepe embertársainkra is. Valahogy ilyenformán:

— Ímé, társadalom! Te biztonságot adtál nekem, az egyénnek. Kereteket, amelyen belül megélhetem és megvalósíthatom önmagammat. Nos, erőmhöz és ké-

pességeimhez képest harminc-, hatvan- vagy százannyit sugározok vissza életedhez, fennállásodhoz. —

Rendkívül fontos hát az őszi hálaadás ünnepe számadásra hívása. Ahogy a mindennapi élet pontos lüktetését az esetenkénti felmérések és számadások biztosítják, úgy adják az emberi lélek útjának irányát, lüktetésének állandóságát, az őszi hálaadás alkalmával tartott számvetések áldott percei.

Van azonban még egy gondolat, amelyről szeptember számot adó — számot vevő hangulatában kevesebbet szoktak beszélni, pedig legalább olyan fontos az élet szempontjából. Gyakran visszatérő gondolat az Ószövetség prófétáinál: „...még a föld leszen, vetés és aratás soha el nem múlnak.” Hasonló gondolatokat többször sugároz az Újszövetség is. Nem jelent kevesebbet ez a gondolat, mint azt, hogy minden aratásnak vetés az előfeltétele, és minden aratást vetés követ. Ez a lüktető folyamatosság szabály a termőföld életére, az emberi lélek Istenre irányulására, de a társadalom fejlődésére is. Nemcsak beszámol az őszi hálaadás, hanem az új élet indulását is beharangozza, és ez a szerepe sem kisebb.

Mi lenne az életből, ha különös tragédia következtében egy őszi végelszámolást nyújtana be? Mi lenne a hívő emberből, ha egy szeptemberi vasárnapon utoljára fordulna Istenéhez, beszámolóra és utána kihullna lelkéből mindaz a szín, íz és kincs, amit a Mennyei Atya iránti bizalma jelentett? S mi lenne a társadalommal, ha őszi számvetését azzal fejezné be: — Új magvetés pedig nem lesz.

Unitárius múltunk sajátosan gazdag öröksége, hogy a legfájdóbb és legsanyarúbb számadásaink is hittel végzett új magvetést jelentettek egyúttal. Hitünk legdrágább pozitívuma volt, és az ma is, az újraterező magvető optimizmusa. Ez csak egy pillanatra állít meg a számvetéskor, a megtett út lezárására, de máris a jövő felé fordul.

1984 hálaadó ünnepe tartjuk. A számvetés inkább szomorú, mint felemelő. Pusztító rémképek árnyai rettegtenk életünket. Faji, vallási gyűlölködésről, háborús hisztériáról tudósítanak a telekommunikációs eszközök. Társadalmi kilengésekről, eltévelyedésekről adnak hírt az újságok. Ebben a bizonytalan világban talán százszorosan fontos meggyőzni önmagunkat és embertársainkat: „Legyen tanulságos minden, őszi hálaadó számvetésünk alkalmával az elmúlt évről! Ezzel a tanulsággal legyen az őszi hálaadás az új és tisztább magvetés előkészítésének ünnepe!”

Szász János

Krisztussal — reménységgel a világért

Ez volt jelszava és programja a raosztás követett mintegy 60 lelkes Lutheránus Világszövetség Budapestén júli. 22-től aug. 5-ig tartott VII. nagygyűlésének.

A megnyitó istentisztelet dr. Káldy Zoltán elnök-püspök szolgálatával júli. 22-én volt, melyet úrvacsogatótatott el 112 magyarországi evan-

gélikus gyülekezetbe. Hisszük, hogy jó alkalom volt ez hazánk életének és a hazánkban folyó vallásos életnek a megismerésére.

Carl Mau, a Világszövetség főtárgyára a záróülésen, összefoglalva a tanácskozások tapasztalatait és az

elvézett munka eredményeit, hitelt tett a világban élő 55 millió evangélikus nevében a béke megőrzése, a fegyverkezések csökkentése és a háborúnak elutasítása mellett. A delegátusok nagy számban állást foglaltak amellett, hogy a békét nemcsak háború veszélyezteti, hanem a gazdasági és társadalmi igazságtalanság is.

Jelentős eseménye volt a Naggyűlésnek, hogy a következő hét-éves ciklusra dr. Káldy Zoltán püspököt választotta meg elnöknek. Mi is őszinte szívvel kívánunk az új elnöknek sok sikert és Isten áldását nehéz és nagy felelősséget igénylő feladata elvégzéséhez.

Mind a július 22-i ünnepi istentiszteleten, mind az augusztus 5-i záró istentiszteleten Unitárius Egyházunkat, püspökünk és főgondnokunk tókiói tartózkodása miatti távollétében, Huszti János püspök helyettes és dr. Kiss József főgondnok helyettes képviselték.

Id. dr. Nyiredy Gézané

Jún. 9-én halt meg, 85 éves korában, a sokunk által ismert Ici néni, s júl. 9-én helyezték el hamvait a Farkasréti temetőben, férje sírjába, Bencze Márton lelkész szolgálatával. A sírnál néhány közvetlen meleg szóval dr. Szabó Elek búcsúztatta.

Gyászunkban is hálával emlékezünk dr. Nyiredy Gézané sok évtizedes munkájára egyházi életünkben. Önként vállalt munka volt ez, s mindig ott, ahol éppen a legnagyobb szükség volt rá. Ez annak köszönhető, hogy Ici néni mindig megérezte és meglátta a szükségét. Korábban a Nőszövetség és más egyháztársadalmi egyesületeink keretében dolgozott. A felszabadulás után különösen sokat tett a Hőgyes utcai Unitárius Diákokotthonban lakó egyetemi és főiskolai hallgatók vacsoráztatási gondjainak sikeres megoldásáért, s azoknak támogatása, felsegélyezése ügyében, akik önhibájukon kívül rászorultak az együttérző emberek segítségére. Nagy szeretettel ápolta az elhaltak emlékét, azokat, akik övéi voltak, de azokat is, akik egyházunk vezetői voltak, míg éltek.

Adjon a jó Isten Ici néninek csendes nyugodalmat, lelkét fogadja magához az Ó országában; három fiának s családjuknak megnyugvást Isten akaratában.

Deák Ferenc

Váratlanul ért mindannyiunkat a hír, hogy 74 éves korában, rövid kórházi kezelés után meghalt Deák Ferenc egyházi tanácsos és presbiter, sokunknak kedves, jó barátja. A szíve nem bírta tovább, holott éppen az ő szíve volt a legkedvesebb, mely jellegzetes mosolyt varázsolt orcájára is, s tette őt feledhetlenné családja és egyházunk életében.

A Hőgyes utcai istentiszteleteink, gyülekezeti összejöveteleink és biblióráink az ő jelenléte és közremű-

ködése által is gazdagodtak. Segítő-kész volt kisebb és nagyobb dolgokban egyaránt, s mindig voltak megfontolást érdemlő gondolatai a felvetődött szervezési vagy lelki problémák kapcsán.

Feleségének, két lányának, unokáinak, rokonainak gyászában együttérzéssel osztozunk, de mi magunk is vigasztalásra szorulunk, mert veszteség érte eltávozásával gyülekezeti életünket. Aldja meg a jó Isten emlékét is.

A Budafoki temetőben helyezték el végső pihenésre szülei sírja mellé Bencze Márton és Huszti János lelkészek szolgálatával. Megindító verses búcsúztatót Lőrinczi Mihály ny. kántor atyánk fia tartott.

Székelykapu-avatás

Hangulatos ünnepség keretében avatták fel a pestlőrinci templom bejáratánál az új székelykaput.

Az ünnepségen megjelent dr. Kiss József főgondnok helyettes kíséretében dr. Ferencz József püspök, aki a templomi áhítatot is tartotta. A kántori teendőket Lőrinczi Mihály ny. kántor-tanító látta el.

Mikó István budapesti gondnok, — aki öt évi kiküldetés után a közelmúltban tért haza Nigériából — felavató beszéde keretében adta át a kapu kulcsát Kozma János pestlőrinci gondnoknak, aki a szalagot elvágta és a kaput megnyitotta.

A hívek egyenként lépték át a kaput, és köszöntötték annak tervezőjét és művészi faragóját, Zágony Sándor népi alkotóművészt, aki az egyházközség iránti szeretetből ajándékba faragta a díszes kaput.

Ezt követően a gyülekezeti teremben a presbiter asszonyok Balogh Béláné pénztáros vezetésével, szeretetvendégséget rendeztek.

Ennek keretében dr. Jakab Jenő, a gyülekezet lelkésze köszönetét mondott az Egyházi Főhatóságnak az anyagi támogatásért, továbbá Molnár János presbiternek és Szász Zsombornak, akik a kapu beton alapját elkészítették.

Külön kell megdicsérni Pálffy Csillát, Pálffy Anikót és Kráicsovics Emesét, akik a zsúfolt teremben a gyülekezetet — szinte percek alatt — kedves figyelemmel megteáztatták.

Világiak képzése hitoktatónak

Az Új-Ember egyik legutóbbi számában olvastuk, hogy olyan férfiakat és nőket hívnak fel jelentkezésre, akik gyülekezetekben a hitoktatás munkájában segédkezni kívánnak.

Ha budapesti vagy vidéki unitárius ember akar hasonló feladatra vállalkozni, jelentkezzen Szász János lelkésznel, a Teológiai Intézet igazgatójánál, a szerkesztőség címen. Örömmel várjuk a jelentkezőket.

Dr. Borbély Samu 1907–1984

Elhunyt dr. Borbély Samu akadémikus, a Budapesti Műszaki Egyetem nyugalmazott tanszékvezető professzora. Az ősi unitárius családból származó tudós középiskolai tanulmányait a tordai, majd ennek megszűnése után a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte, és ez iskolák haladó, nemesen liberális szelleme egész életútjára maradandó hatással volt.

Kiemelkedő tehetsége már középiskolás korában jelentkezett, és ezt példás szorgalommal fejlesztette. Már diákkorában életkorát messze meghaladó tudományos olvasottsággal tájékozódott szakmája, a matematika területén, s erről iskolája nagymúltú lapjának, a Reménynek tudományos társszerkesztőjeként meglepően érett tanulmányaival is bizonyosságot tett. Az iskolájától kapott indíttatások megbecsülését bizonyítja az 1975-ben megtartott 50 éves érettségi találkozón való részvétele is.

Az alkalmazott matematika, a repüléstechnika és ballisztika terén kifejtett tudományos munkásságának méltatása nem feladatunk, de igényes oktatói tevékenységének, a tanítványaira gyakorolt szuggesztív hatásának jellemzésére mégis megemlíthjük, hogy tanítványai közül harmincnél többen lettek akadémikusok, egyetemi tanárok, a matematikai tudományok doktorai és kandidátusok.

Ezt a hatást Borbély Samu nem csupán nagy szakmai tudásával és oktatói képességével, hanem nemes emberi tulajdonságaival érte el. Gerinces, megalkuvást, mellébeszélést nem tűrő magatartása, a szakmáján túli széles körű műveltsége, bölcs derűje mindazokra hatással volt, akik szerencsések lehettek, hogy akár tanítványi, akár baráti kapcsolatba kerültek vele. Jellemzője volt az elveihez és barátaihoz való hűség, és ez a hűség vezette abban a kívánságában is, hogy hamvait a marosvásárhelyi temetőben szülei mellé helyezték örök nyugalomra.

Az egyházi szertartást augusztus 23-án a Farkasréti temetőben dr. Ferencz József püspökünk végezte, majd az egyházi szertartást követően a Magyar Tudományos Akadémia nevében Geszti P. Ottó akadémikus, a Budapesti Műszaki Egyetem képviselőjében Farkas Miklós egyetemi tanár, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem és a tanítványok nevében Czibere Tibor akadémikus méltatta az elhunyt érdemeit, és vett búcsút a magyar matematika tudomány nagy halottjától.

A jövő évben, 1985-ben készülünk 60 éves kolozsvári érettségi találkozóinkra. Ezen már Borbély Samu kedves osztálytársunk, hűséges barátunk nem vehet részt. Volt osztálytársak így búcsúznak, megőrizve szeretett alakjának és sugárzó szellemének emlékét. Dr. Vernes Gyula

A 25. IARF Kongresszus Zárónyilatkozatot adott ki. A Nyilatkozat, akárcsak a konferencia főtémája, a békével, a nagyvilág problémáinak békés megoldásával foglalkozik. Pontokba szedett békeprogramot tartalmaz, melyet fordításban az alábbiakban közlünk.

IARF BÉKEPROGRAM

Azzal a kéréssel fordulunk az IARF tagegyházaihoz, hogy fogadják el, és támogassák a következő javaslatot olyan módon, ahogy az sajátos helyzetüknek legjobban megfelel.

1. Imádkozzanak a békéért.
2. Szorgalmas önfegyelemmel és gyakorlattal lássanak hozzá saját tagegyházuk megújításához, a szeretet, az igazság, a jóság, az őszinteség, a szabadság és a béke jegyében.
3. Segítsék elő a kölcsönös megértést és együttműködést a világvallások között.
4. Intézzenek felhívást kormányaikhoz, a nukleáris fegyverek gyártásának beszüntetése, a fegyverkezés csökkentése, az emberi jogok, a fejlődést és a békét szolgáló politika támogatása érdekében.
5. Kérjék kormányaikat, hogy az ENSZ szellemében segítsék elő a viszályok békés megoldását.
6. Aktívan támogassák az élet minden területén, a társadalom legkülönbözőbb rétegeivel együttműködve az ENSZ leszerelési mozgalmát, és más olyan mozgalmakat, amelyek a békéért harcolnak, a nukleáris fegyverek beszüntetését, a fegyverkezés csökkentését, az újabb fegyverek kutatásának megakadályozását, a fejlődés és a béke problémáinak megoldását.
7. Tartsák meg a Béke Nemzetközi Évét 1986-ban.
8. Dolgozzanak ki egy olyan programot a vallási és társadalmi élet vezetőivel együttműködve, a közös célokkal és erőfeszítésekkel összhangban, nemzetközi szinten is, mely az igazi emberiség megújítását, a vallásos szellem elterjesztését és a béke filozófiáját szolgálja.
9. Támogassák a világvallások nagygyűlésének létrejöttét, a különböző világvallások vezetőinek pártfogásával, hogy megvitathassák a kivezető megoldást a krízisből, mellyel az egész emberiségnek szembe kell néznie.

• • •

Már húsz év sines hátra a XXI. századig. Vajon az életre vezető utat választjuk, vagy a sötétség és a rombolás útján akarunk járni? — ez az a kérdés, melyre az emberiségnek felelnie kell.

Mi, vallásos emberek, különös felelősséggel tartozunk, hogy megmutassuk azt az utat, melyet az emberiségnek választania kell, hogy életet és áldást nyerjünk. Itt kinyilatkoztatjuk, hogy teljes fizikai és lelki erőnkkel azon fogunk dolgozni, hogy ezt a nemes célt megvalósítsuk.

Szívünk mélyéből imádkozunk, hogy a Mindenható segítségével jöjjön el mielőbb az egység és a béke napja az egész emberiség közé.

Az IARF 25. Kongresszusa,
Tokió, 1984. augusztus 1.
Fordította: ORBÓK ATTILA

Nemzetközi szervezetünk, az IARF háromévenként esedékes kongresszusát idén Japán fővárosában, Tokióban tartotta.

A kongresszus jeligeje: „Vallásos út a békéhez. Keleti kezdeményezés — Nyugati válasz” volt. A rendező a japán Rissho Kosei-Kai tagegyház volt, melynek vezetője, Nikkyo Niwano egyúttal az IARF soros elnöke.

A nagy távolság és magas költségek miatt a kongresszus résztvevőinek összetétele eltért a megszokottól, és a 618 résztvevő között a vendéglátó 233 japán mellett 228 USA-beli és 41 kanadai küldött volt, főleg a Csendes-óceán partvidékéről; kilenc tengerentúli országot 35 küldött, míg nyolc európai országot mindössze 81 küldött képviselt. Ezek között a Magyarországi Unitárius Egyházat négyen (dr. Ferencz József püspök, Bartók Béla főgondnok, Bajor János püspökhelyettes és Orbókné Szent-Iványi Ilona lelkész). A közgyűlésen két szavazati jogunk lett. A romániai unitáriusokat dr. Kovács Lajos püspök vezetésével szintén négyen (dr. Erdő János, dr. Barabássy László és dr. Szabó Árpád) képviselték.

A hagyományoknak megfelelően a kongresszus előtt és után a vendéglátó országban csoportokra osztva látogatásokat tettünk. Ezek zömmel buddhista és shinto közösségek meglátogatásából, szertartásaikon való részvételből és eszmecserekből állottak, de mód volt családok felkeresésére, valamint múzeum- és egyéb látogatásokra is.

A kongresszus előtt püspök és Bajor János Nagoya környékét, Orbókné Szent-Iványi Ilona a nők összefogását, magam pedig néhány Tokiótól északra fekvő közösséget kerestem fel. Ez utóbbi során Koriyama, Aizu Wakamatsu, Higashiyama és Nikko városokban vettünk részt szertartásokon, polgármesteri fogadáson, illetve műsoros ünnepeken, melyeken mindenütt erős hangsúlyt kapott a béke megőrzésének szükségessége. A delegációk mindenütt ajándékot is adtak a vendéglátóknak (ez kölcsönös volt), így az Ohsugo Nagy Templomban átnyújtottam egyházunk nevében egy erdélyi terítőt, melyet örömmel fogadtak.

Tokióba visszatérve 6 közeli község templomát látogattuk meg, majd másnap megkezdődött a kongresszus, amely négy tagozatban foglalkozott a tárgysorozattal. Mi a III. munkacsoportba vettünk részt, melynek tárgya a „Szociális helyzet és vallásos mozgalom — Vallási tevékenység a békéért” volt.

A kongresszus kijelölte legközelebbi színhelyét, 1987-re San Francisco városát, és megválasztotta új vezetőségét. Elnök: 3 évre a brit unitáriusok főtákarára, a zsinatunkon itt járt dr. Roy Smith. A vezetőségbe újból beválasztották a szocialista országok 3 eddigi képviselőjét: dr. Ferencz Józsefet, dr. Kovács Lajost és Kafka Dusánt, 11 másik tag mellett.

A kongresszus után a résztvevők egy része (így egyházunk három képviselője) hazautazott, mintegy 200 fő két csoportban újabb körutazást tett.

Ennek során meglátogattunk Nagoya—Gifu körzetében néhány templomot, majd aug. 6-án, az első atombomba ledobásának negyvenedik évfordulóján részt vettünk Hiroshimában a gyászünnepeken.

Innen Okayamán keresztül a Tsubaki Grand Shrine shinto templomegyüttesben töltöttünk két napot, kirándultunk az Ise-i templomhoz, részt vettünk egy ún. tisztulási szertartáson és több ünnepeken, ahol az egyes nemzeti delegációk vezetői között a magyar képviselőt is melegen köszöntötték, amit viszonztam.

A kongresszus szüneteiben és egyéb alkalmakkor mód volt régi és új barátainkkal sok beszélgetésre és szervezeteink kapcsolatainak szorosabbra fűzésére, ami remélhetőleg a jövőben is gyümölcsözni fog, elsősorban fő célkitűzésünk, a béke érdekében.
1984. augusztus 15.

Bartók Béla

IARF Női Konferencia – Japán

Az IARF Kongresszusi Hetet előkonferenciák előzték meg. A japán vallásoktól, a japán lelkiéletig sok érdekes dologgal ismerkedhettek a külföldi résztvevők.

Az egyetlen kelet-európai női delegátusként az IARF Női Konferenciáján (IALRW) vettem részt. A 3 napos rendezvényre nem messze Tokiótól, Oisoban, a Csendes-óceán partján került sor. A konferencia fő témája, kapcsolódva az IARF Nagygyűléshez, az „Életünk kulturális és lelki gyökerei — Keleten és Nyugaton” volt.

A nyitó plenáris ülésen adtam át unitárius asszonyaink üdvözlését, és számoltam be arról a munkáról, arról a szerepről, melyet asszonyaink töltenek be egyházunk életében.

A 78 női résztvevő közül mindössze négyen voltunk lelkésznők, a többiek presbiterek, gyülekezeti vezetők, világiak voltak.

Mivel a konferencia egyik fő célja az volt, hogy világszervezetünk japán taggyházait közelebb hozza a nyugatiakhoz, így természetesen nagyobb hangsúly esett a japán kultúra, tradíciók, lelki élet, vallásos szokások, a japán nők helyzetének bemutatására.

Az előadásokon kívül gyakorlati foglalkozásokat is szerveztek, ahol nemcsak elméletben ismerhettük meg a japán kultúra pár jellegzetes vonását, hanem azok gyakorlásában is részt vehettünk.

Ezek egyike volt a híres japán „Tea Ceremony” (tea szertartás). Kimonóba öltözött japán háziasszonyok, kicsi tálakban, habosra vert, zöld teát szolgáltak fel. Az egész szertartás lassú, csöndes és nagyon bensőséges volt.

Olyan kultúrának és társadalomnak a szokásai ezek, ahol van idő a másokra való odafigyelésre, ember-társunk, s az élet tiszteletére; ahol a teáscsészét mindig a mintás felével teszik a vendég elé, ezzel is kifejezve őszinte tiszteletüket.

Japán gyermekrajz

Egy másik ilyen foglalkozáson az „Ikebana”-val, a japán virágrendezés művészetével ismerkedhettem meg. A különböző virágokkal, növényi részekkel hangulatot, belső lelki állapotot fejeznek ki, de ugyanakkor mindig harmóniára törekednek. Két Risszo Kosei-kai asszony mutatta be a főbb Ikebana elrendezési formákat: Kiyoko Matsumoto és Keiko Kubota.

Az „origami”-t, a japán papírhajtogatás művészetét is megtanulhattuk, ahol a japán szent madarat, a darut hajtogattuk, a legkülönbözőbb színekben és méretben, majd füzérré fűztük azokat.

A csoportmegbeszéléseken megvitattuk azokat a nyomasztó problémákat, melyekkel korunk asszonyainak szembe kell nézniük, Keleten—Nyugaton, Északon—Délien.

Különböző társadalmi felépítésű, különböző kultúrával, tradíciókkal rendelkező országokban élünk, s mégis viselni a női, az anyai, a nagymamái — az asszonyi sorsot ezen a földön — valahol közös. A küzdelem, a fennmaradás, az örökítés ösztöne, az élet igénylet, az örök optimizmus — alapvetően a női lényből fakad. Csupán a kivétel, a mód változik, s alakul a körülményekhez.

A szabadelvű vallásos asszonyokat — szerte a világon — a bizó hit jellemzi, mellyel nemcsak Istenük, hanem embertársaik, az emberiség jövője felé fordulnak.

A záró istentisztelet vezetésére Jane Lauriat, az IALRW elnöknője engem kért fel. A szertartás befejezésekként — a női konferenciák hagyományának megfelelően — „Water Ceremony”-t (víz szertartás) tartottunk. A világ különböző tájairól érkezett asszonyok kis üveg vizet hoztak magukkal, s azt egy nagy tálba töltötték. Én, jelképesen a Duna vizével vittem el Japánba unitárius asszonyaink vallásos lelkét, üdvözlését.

Ez a vízközösség a nők összetartásának, együvé tartozásának szimbóluma lett.

Orbókné Szent-Iványi Ilona

A székelyek nyomában

A közelmúltban jelent meg Balás Gábor A székelyek nyomában című munkája. A szerző sok dokumentumra támaszkodva határozza meg a székelység mozgását, letelepülését, szervezetét. A székelyek elhelyezkedését, területét, címerét írja le.

Nem feledkeznek meg a kis települések, szórvány székelyek megemlékezéséről sem. Meglepően sok kisebb-nagyobb létszámú igen szétszórt he-

lyet sorol fel a 375 oldalas könyvében.

A könyv második felében 41 székely származású kiemelkedő személy életét írja le, akik munkájukkal, példamutatásukkal sokat tettek a nemzetért és az emberiségért. A székely tudósok, művészek, közéleti vezetők közül csak néhányat említünk meg, pl. Dózsa György, Mikés Kelemen, Benedek Elek, Palló Imre,

továbbá akik unitáriusok voltak: B. Farkas Sándor, Orbán Balázs, Kelemen Lajos. Érdekes, hogy a szerző nem vette fel a neves székelyek közé Kriza Jánost, a Vadrózsák szerkesztőjét, unitárius püspököt, mondván, hogy ő csángó eredetű.

Helyszűke miatt nincs lehetőségünk bővebb ismertetésre, de a fentiek is bizonyítják e népcsoport tehetőségét.

Közli: dr. Szén Ernő

Megölte őket a gyűlölet, őrizze emléküket a szeretet

Negyven évvel ezelőtt, május közepén indultak a vonatok Magyarországról Auschwitz és a többi haláltábor irányába. Precízen kigondolt és végrehajtott népiirtási tervnek megfelelően alig hat hét alatt szállítottak el Magyarországról több százezer embert és a második világháború végére a mintegy nyolcszáz ezres magyar zsidóságból hatszáz ezer embert öltek meg. 1984. május 13-án vasárnap délelőtt a budapestiek ezrei zárandokoltak ki a Kozma utcai régi zsidó temetőbe, hogy részt vegyenek azon a gyászsztentiszteleten, amelyet a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete tartott a vész-korszak áldozatainak emlékére. A gyászbeszédet *dr. Scheiber Sándor* főrabbi tartotta. Megrázó szavakkal emlékezett a zsidóság szenvedéseire. Figyelmeztetett a túlélők és az új generációk kötelességére: nem a bosszúvágy, de az emlékezés és az új vész-korszak lehetőségének megakadályozása kell hogy minden becsületese ember — izraelita és más vallású hívő és nem hívő — feladata legyen.

Megrendülésüket és együttérzésüket fejezték ki a magyarországi evangélikus, református és unitárius egyházak képviselői.

Dr. Bartha Tibor református püspök arról szólt, hogy mai életünkben az egyenjogúság minden hitfelekezetre kiterjedt, s a vész-korszak túlélői az egyházak között is méltó helyet kaphattak.

Dr. Káldy Zoltán püspök az evangélikus egyház szerepéről szólva a nehéz időkben, elmondotta: letagadhatatlan történelmi tény, hogy a keresztény egyházak nem tettek meg mindent a népiirtás megakadályozására.

Személyes megrázó emlékeit idézte fel *dr. Ferencz József*, az unitárius egyház püspöke, és hangsúlyozta a ma élők felelősségét azért, hogy ilyen események soha ne ismétlőd-hessenek meg.

A gyászsztentiszteletet *dr. Schneier Artúr* New York-i főrabbi beszéde zárta be. Ő a tanúk felelősségéről beszélt. „A világ aludt ebben az évtizedben” mondta és idézte Niemöller mondását: „Először azt hittem, hogy a kommunisták ellen mennek — és én hallgattam. Azután láttam, hogy a zsidók ellen indulnak — és én hallgattam. Azután a katolikus lengyelek következtek — és én nem szóltam. Azután értem jöttek — és nem volt már, aki segítsen.” Mindannyiunk kötelessége, hogy ne hallgassunk többé.

A gyászsztentiszteletet emlékező gyászugyűlés követte a MIOK székházában levő Goldmark-teremben. A vendégek között jelen voltak hazai társadalmi szerveink képviselői is: *Kállai Gyula*, a Hazafias Népfőnt elnöke; *Sarkadi Nagy Barna*, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese; *Sebestyén Nándorné*, az Országos Békatanács elnöke; *dr. Gosztonyi János*, a Magyarok Világszövetsége főtitkára; *Nagy Richárd*,

a Fővárosi Tanács elnökhelyettese; *dr. Lékai László* bíboros, valamint a különböző országokban élő zsidóság képviselői.

Az emlékező gyászugyűlésen a Magyarországi Unitárius Egyházat *dr. Ferencz József* püspök és *dr. Kiss József* főgondnokhelyettes képviselték.

Dr. Salgó László főrabbi emlékbeszédében idézte Göring marsall náci háborús főbűnös mélysegesen cinikus mondatát: „Egyetlen ember halála tragédia, hatmillió ember halála statisztikai adat.” Ennek a cinikus kegyetlenségnek elszántsága emberek millióinak halálát és sokszáz millió szemtanú közönyét okozta. De nem csupán közönyös szemtanúk akadtak. „Erkölcsei kötelességünk nyomtatékkal kimondani azt is, hogy még a háború szörnyűséges idejében is voltak nem kis számmal olyanok, mint *Bartók Béla*, *Kodály Zoltán*, *Somlay Artúr* és még sokan, akik nemcsak memorandumokban emelték fel szavukat az antiszemitizmus tébolya ellen, hanem tetteikkel küzdöttek a gyilkosok ellen...”

Kállay Gyula visszapillantásában elemezte azokat az okokat, amelyek Magyarországot a világháborús kalandba sodorták. Külön kiemelte az akkori magyar vezetés felelősségét az üldözésekben, majd a következőket mondotta: „A felelősség kérdésén, úgy vélem, mégsem tehetjük ilyen egyszerűen túl magunkat. A múlt felett már nincs hatalmunk, de a jövőre nagyrészt a mi kezünkben van. S most mindannyian felelősek vagyunk azért, hogy mindez többé ne ismétlőd-hessék meg.”

Dr. Lékai László bíboros visszaemlékezésében többek között ezt mondta: „Ma mélyen meghajtjuk fejünket azok előtt a magyar polgártársaink előtt, akik vérüket és életüket adták oda áldozatul abban a szörnyűséges világégésben, s hogy az ember az embernek ne legyen többé farkasa, mostanában azért kérjük az emberi történelem iránti gondviselést, adjon erőt nekünk, hogy a méltánytalanságokat — ha nem is tudjuk elfelejteni — de iparkodjunk megbocsátani egymásnak.” Mi unitáriusok négyszáz éve hirdetjük és valljuk a szeretetet és a toleranciát, és ezen idő alatt számos üldöztetésnek, megkülönböztetésnek voltunk kitéve. Mi unitáriusok is 1945-ben, felszabadulásunk után nyertünk teljes vallásszabadságot és egyenlőséget. Unitarizmus és vallásszabadság egymástól elválaszthatatlan. Az unitarizmus nem egyéb, mint szabad vizsgálódás a keresztény vallás dolgaiban, béketűrés a más nézeteket vallókkal szemben. Mi unitáriusok, hogy mit tettünk az antiszemitizmus ellen, elég ha idézünk Adv Endre 1903. dec. 8-án a Budapesti Naplóban „Rabbi a keresztény templomban” című cikkéből.

... a terpeszkedő, nagy religiók írástudói rökönödtek meg csupán, mikor a minap a keresztény temp-

lomba belépett a rabbi, hogy ott igéket hirdessen. A rabbi, főtisztelendő *dr. Kecskeméti Lipót* pedig az Ótestamentum prófétáiról szólott az Istennek Koháry utcai (ma Nagy Ignác utca) hajlékában... Főtisztelendő *Kecskeméti Lipót* főrabbi úr föl-olvasása különben is csak annyi belső szenzációt rejtegetett, hogy ezekért az igékért néhány rabbitársamár-már máglyára vitte a főtisztelendő úr lelkét, miként lelkestül-tesztül máglyára hurcolták annak idején a nemes Villonavus mestert, a *De trinitatis erroribus* szent macacsságú mesterét, ama néhai való tudós *Servet Mihályt*... Előre sejtettük, hogy nagyon sokan mennek el, pedig a próféták nincsenek nagyon divatban. Az emberek szeretik megbámulni a ritka látványokat. Ő, nagyon megbámulták ezt is: a keresztény templomban a rabbit!... És igazuk van, akik megbámulják ma a rabbit a keresztény templomban. Csupa nagyszerű csodákkal, eredményekkel ékes ez a kor. Szabad megvetni a vallást. Szabad új vallást hirdetni. Szabad átbocsátani a történelemnek mindent, ami a vallások közt és körül leviharzott. És mindezek mellett megdöbben a világ, ha a religiók mernek csupán addig is eljutni, hogy egy az Isten és egy az élet... A religióknak persze nem szabad engedniük. Azért religiók. A magyar protestáns irodalmi társaság legutóbbi gyűlésén — teszem — nem volt egy öklömnyi unitárius. És nagy fölháborodás lesz abból, hogy a *Dávid Ferenc* Egylet, az unitáriusok irodalmi társasága nemcsak az őket kitagadó protestánsokat invitálja meg, de meginvitálja a zsidókat is, meginvitálja minden eszmehirdetőt. Hát *Dávid Ferenc* azért pusztult el a dévai vár tömlöcében, hogy pár száz év múlva felekezete megszegyenítsen türelmével minden felekezetet?...
...Mennyi lecke ez, s hányféle szól, int és pirít ez a lecke: az istentudomány egy zsidó tudosa igéket hirdet egy keresztény templomban... Áldassanak a próféták, kiknek neveit keservesen magoltuk mint iskolás gyermekek. Íme, az ő révükön történik egy jó, nemes, lelkesítő és szép dolog olyan izgága, beteg és homályos társadalomban, ahol ó, jaj, fölöttébb ritkák az emberséges, fölemelő, tiszta spektakulumok...”

Dr. Kiss József

Unitárius Ifjú Testvéreink!

A Budapesti Unitárius Egyházköz-ség az idén is folytatja az ifjúsági Biblia-órákat, ahova szeretettel várjuk mindannyiunkat. Az összejövetelek a nyári szünet után október 1-én folytatódnak, a Nagy Ignác utcai központ Püspöki Hivatalában.

Az ifjúsági Biblia-órák időpontja 1984-ben: október 1.; október 15.; október 29.; november 12.; november 26.; december 10.; hétfőn este 18 órai kezdettel.

V.

Jeleztem már a Hőgyes utcai templomunk háború utáni állapotával kapcsolatban, hogy betört ablakait valahogyan pótoltuk 1945-ben. Egy esküvő aztán még jobban hozzásegített e hiányosság további pótlásához. Az történt, hogy egyházi esküvőre jelentkezett egy unitárius vallású vőlegény, miniszteri tisztviselő, kinek menyasszonya a Miniszterelnökségen titkárnő volt. A tanú pedig maga a miniszterelnök: Nagy Ferenc, aki látván a templom ablakainak szedett-vedett állapotát, utasítást adott, hogy katedrál üveggel üvegezzék be az ablakokat. Ez bizony nagy segítség volt, és nagy öröm egyúttal. Az eskető lelkész dr. Csiki Gábor püspöki helynök volt. Én örömmel asszisztáltam a szertartáson.

Hamar megkezdődött nálunk a bibliaórák tartása is, amelyeken elég gyakran szolgáltam én is, egyúttal meg is szerettem ennek közvetlen és bensőséges légkörét. Diákotthonunk nagyjából 30 fős létszámmal működött. Jelentős feladatot jelentett az itt lakó egyetemi hallgatók vacsoráztatása, mely Nőszövetségünk fáradhatatlan munkájával, id. dr. Nyiredy Gézáé vezetésével és Lidi néni és mások adományai jóvoltából eredményekre tekinthet vissza. Csak annyit még e kérdés kapcsán, hogy egyetemi hallgatóinkat országhatár választotta el szüleiktől. Nagy tisztelettel és megbecsüléssel tekintünk vissza szorgalmukra és kitartásukra; nagyon nehéz körülmények között végezték tanulmányaikat. Közülük jónéhányan ma presbitereink között találhatók, mások még jelentősebb egyházi tisztségben végzik munkájukat. Ehhez az alapokat abban a mindennapi munkában szerezték meg, amelyben orvos-, mérnök- vagy közgazdászhallgatókként kiválóknak bizonyultak. Az 1944-ben az Unitárius Misszió Ház lelkészeinek gondjaira bízott Duna—Tiszaközi Unitárius Szórványegyházközségben is megindult a lelki munka. Erről azonban, mivel nagyon megszívlelendő mozzanatai vannak, egy későbbi „Visszatekintés”-emben külön fogok szólni.

Egyesületeink közül a Brassai Sámuel Unitárius Ifjúsági Egyesület jelentőségéről kell néhány szót ejteni, mivel működési központja itt volt a Hőgyes utcai gyülekezeti termünkben. Tagjai az unitárius vallású egyetemi és főiskolai hallgatók voltak, akiknek egy lelkes csoportja Diákotthonunkban lakott, mások a fővárosban, de az ország különböző részeiben is. Védnöke dr. Gyulay Zoltán professzor volt, az európai hírű tudós. Ez az Egyesület, méltó módon névadójához, a nagy hírű Brassai Sámuel professzorhoz, különösen az 1848—49-es centenáriumi ünnepek szervezésében és rendezésében végzett kiváló munkát. Kitűnő előadásokat hallhattunk e témában.

Itt térek rá a tulajdonképpeni feladatomra, melyet magam elé tűztem e mostani „Visszatekintés”-emben. Ez pedig a Hőgyes utcai gyülekezeti napok és az ezzel szervesen összefüggő szeretetvendégségek kérdése. Budapesti egyházi-gyülekezeti életünkben e tekintetben a legjobb példát a pestlőrinci gyülekezet szolgáltatta. Pethő István ottani lelkész, későbbi püspöki helynök vezetésével, szervezésében. A Hőgyes utcai gyülekezeti termünkben és templomunkban időnként szerveztünk evangélizációkat, irodalmi és zenei műsorral kiegészítve. Ezek azonban nem voltak rendszeresek. Rendszeressé 1948 tavaszán kezdtek válni először havonta kétszer. Az egyik összejövetelünk alkalmával kérésre szavazással döntöttek híveink amellett, hogy minden hónap harmadik vasárnapján tartsunk gyülekezeti összejövetelt és szeretetvendégséget. Valójában 1948 tavaszán vált állandóvá, rendszeressé és intézménnyé gyülekezetünknek ez a szép összejövetele, ezt tulajdonképpen Gyallay Papp Domokos író, egyházi tanácsos atyánkfianak köszönhetjük, az ő irodalmi tevékenységének, melyet a mi szolgálatunkba állított néhány éven át. Olyképpen, hogy több kisebb lélegzetű egyfelvonásos, egyházi témájú prózai írása után egy nagyszabású, három felvonásos színművet írt *Dávid Ferenc testamentuma* címen. Ezt a színművet

betanultuk, s először az első felvonását adtuk elő négy helyen, a Hőgyes utcai, majd a pestlőrinci, a Nagy Ignác utcai és a rákospalotai (MÁV telep) gyülekezeti termünkben. Aztán a második felvonást ugyanígy, majd hasonlóképpen a harmadik felvonást, s amikor mindezeket túl voltunk, előadtuk egyszerre az egész darabot mind a négy helyen. Nagy volt az érdeklődés elejétől fogva, nem fértek az egybegyűlt hívek gyülekezeti termeinkben. A szereplő gárda is „kiváló” volt: dr. Nyiredy Géza, Pethő István, Miklós Károly, Deák Ferenc, Bencze Márton, Huszti János, Bencze Mártonné, Zsakó Judit és mások voltak. Közülük hárman már az isteni világból „figyelik” a mi földi életünket. Nyugodjanak csendesen!

Érdemes volna gondolkodni azon, hogy néhai Gyallay Papp Domokos írónak ezt a színművét könyv alakban megjelentesse egyházunk.

Izelítőül egy rövid részt ide iktatok. A megértés kedvéért elmondom, hogy a színmű első felvonásában igen éles korrajzot kapunk arról, hogy Dávid Ferenc tevékenysége milyen társadalmi feszültségeket oldott fel, amikor a fejedelem, a főurak nagyrésze és maga a papság és a nép tömegei is a kezdődő unitárius reformáció életizét megérezve, annak szolgálatába állott.

S most jöjjön az idézet Gyallay Papp Domokostól:

„*Bogáti*: Beszéljük meg a nagy híreket.

Feri: M-i-i-csoda? Semmi nagy hírt nem hallottam...

Mind: Mi történt? Micsoda hírek?

Bogáti: Örömhírek. A városházára Filstik főbíró úrhoz futár érkezett: elmondotta, milyen nevezetes események zajlottak le a tordai országgyűlésen (1568-ban vagyunk). Dávid Ferenc, támadói ellen, olyan hathatós, nagy ékesszólással védelmezte meg tanításait, hogy az országgyűlés színe-java melléje pártolt, s az ő javaslata szerint szavazta meg a törvénycikkeket.

Molnos: No, no! Igen korán örvendeztek. A törvénycikke megerősítése fejedelem urunk dolga, majd ő útját vágja a tévelygés elharapódzásának.

Bogáti: Nem mondtam el egészen. János Zsigmond eddig is jó szívvél volt Dávid Ferenc iránt, figyelt tanításaira, helyeselte szózatait, amelyeket a hitvitákon hangoztatott, s most aztán az országgyűlés színe előtt nyíltan az egy igaz Isten hívének, Dávid Ferenc követőjének vallotta magát. Prófétánkat udvari papjává tette, másik vezető emberünket, Blandrata doktort, tanácsosi méltóságra emelte....

Benke: A fejedelem papja. Akkor remélhetőleg elköltözik innen a fejedelem mellé Gyulafehérvárra.

Bogáti: A főbíró azt mondja, hogy nem kell állandóan a fejedelmi udvarban tartózkodnia. Kolozsvár ragaszkodni fog ahhoz, hogy Dávid Ferenc az ő tekintélyét emelje papi szolgálatával.

Molnos: No, ilyet nem mond lutheránus főbíró.

Bogáti: Sőt többet is mond ennél. Imént, amint a híradásnak örvendeztünk, elővette naplóját s megmutatta: ő már két évvel ezelőtt érdemesnek tartotta följegyezni, hogy Dávid Ferenc Jézus ember volta mellett tett vallomást prédikációjában. Azóta — úgy mond — magános óráiban buzgón elmélkedik Dávid Ferenc írásain.

Molnos: Hát ez aztán ármányos világ! A főbíró titokban az eretnekekkel tart.

Benke: Valóságos Sodoma!

Molnos: Nem is maradok itt tovább. Meg sem állok a Szepességig: Eperjesen, Késmárkon s a többi jámbor városokban nem ingadoznak erre-arra Luther követői.

Benke: Együtt kelünk útra. Én Debrecenben állapodom meg...

Bogáti: Nincs miért sietniök, jó bátyáim. A várost nem hagyhatják el, mert a főbíró úr ennek a tordai kapunak a kivételével, az összes kapukat bezáratta.

Molnos: Nohát, szépen kezdődik Dávid Ferenc urasága.

V.

Jeleztem már a Hőgyes utcai templomunk háború utáni állapotával kapcsolatosan, hogy betört ablakait valahogyan pótoltuk 1945-ben. Egy esküvő aztán még jobban hozzásegített e hiányosság további pótlásához. Az történt, hogy egyházi esküvőre jelentkezett egy unitárius vallású vőlegény, miniszteri tisztviselő, ki nek menyasszonya a Miniszterelnökségen titkárnő volt. A tanú pedig maga a miniszterelnök: Nagy Ferenc, aki látván a templom ablakainak szedett-vedett állapotát, utasítást adott, hogy katedrál üveggel üvegezzék be az ablakokat. Ez bizony nagy segítség volt, és nagy öröm egyúttal. Az eskető lelkész dr. Csiki Gábor püspöki helynök volt. Én örömmel asszisztáltam a szertartáson.

Hamar megkezdődött nálunk a bibliaórák tartása is, amelyeken elég gyakran szolgáltam én is, egyúttal meg is szerettem ennek közvetlen és bensőséges légkörét. Diákotthonunk nagyjából 30 fős létszámmal működött. Jelentős feladatot jelentett az itt lakó egyetemi hallgatók vacsoráztatása, mely Nőszövetségünk fáradhatatlan munkájával, id. dr. Nyiredy Gézáné vezetésével és Lidi néni és mások adományai jóvoltából eredményekre tekinthet vissza. Csak annyit még e kérdés kapcsán, hogy egyetemi hallgatóinkat országhatár választotta el szüleiktől. Nagy tisztelettel és megbecsüléssel tekintünk vissza szorgalmukra és kitartásukra; nagyon nehéz körülmények között végezték tanulmányaikat. Közülük jónéhányan ma presbitereink között található, mások még jelentősebb egyházi tisztségben végzik munkájukat. Ehhez az alapokat abban a mindennapi munkában szerezték meg, amelyben orvos-, mérnök- vagy közgazdászhallgatókként kiválóknak bizonyultak. Az 1944-ben az Unitárius Misszió Ház lelkészeinek gondjaira bízott Duna—Tiszaközi Unitárius Szórványegyházköztségben is megindult a lelki munka. Erről azonban, mivel nagyon megszívlelendő mozzanatai vannak, egy későbbi „Visszatekintés”-emben külön fogok szólni.

Egyesületeink közül a Brassai Sámuel Unitárius Ifjúsági Egyesület jelentőségéről kell néhány szót ejteni, mivel működési központja itt volt a Hőgyes utcai gyülekezeti termünkben. Tagjai az unitárius vallású egyetemi és főiskolai hallgatók voltak, akiknek egy lelkes csoportja Diákotthonunkban lakott, mások a fővárosban, de az ország különböző részeiben is. Védnöke dr. Gyulay Zoltán professzor volt, az európai hírű tudós. Ez az Egyesület, méltó módon névadójához, a nagy hírű Brassai Sámuel professzorhoz, különösen az 1848—49-es centenáriumi ünnepségek szervezésében és rendezésében végzett kiváló munkát. Kitűnő előadásokat hallhattunk e témában.

Itt térek rá a tulajdonképpeni feladatomra, melyet magam elé tűztem e mostani „Visszatekintés”-emben. Ez pedig a Hőgyes utcai gyülekezeti napok és az ezzel szervesen összefüggő szeretetvendégségek kérdése. Budapesti egyházi-gyülekezeti életünkben e tekintetben a legjobb példát a pestlőrinci gyülekezet szolgáltatta. Pethő István ottani lelkész, későbbi püspöki helynök vezetésével, szervezésében. A Hőgyes utcai gyülekezeti termünkben és templomunkban időnként szerveztünk evangélikációkat, irodalmi és zenél műsorról kiegészítve. Ezek azonban nem voltak rendszeresek. Rendszeressé 1948 tavaszán kezdtek válni először havonta kétszer. Az egyik összejöveteleink alkalmával kérésre szavazással döntöttek híveink amellett, hogy minden hónap harmadik vasárnapján tartsunk gyülekezeti összejövetelet és szeretetvendégséget. Valójában 1948 tavaszán vált állandóvá, rendszeressé és intézményessé gyülekezetünknek ez a szép összejövetele, ezt tulajdonképpen Gyallay Papp Domokos író, egyházi tanácsos atyánkfianak köszönhetjük, az ő irodalmi tevékenységének, melyet a mi szolgálatunkba állított néhány éven át. Olyképpen, hogy több kisebb lélegzetű egyfelvonásos, egyházi témájú prózai írása után egy nagyszabású, három felvonásos színművet írt *Dávid Ferenc testamentuma* címen. Ezt a színművet

betanultuk, s először az első felvonását adtuk elő négy helyen, a Hőgyes utcai, majd a pestlőrinci, a Nagy Ignác utcai és a rákospalotai (MÁV telep) gyülekezeti termünkben. Aztán a második felvonást ugyanígy, majd hasonlóképpen a harmadik felvonást, s amikor mindezeket túl voltunk, előadtuk egyszerre az egész darabot mind a négy helyen. Nagy volt az érdeklődés elejétől fogva, nem értek az egybegyűlt hívek gyülekezeti termünkben. A szereplő gárda is „kiváló” volt: dr. Nyiredy Géza, Pethő István, Miklós Károly, Deák Ferenc, Bencze Márton, Huszti János, Bencze Mártonné, Zsakó Judit és mások voltak. Közülük hárman már az isteni világból „figyelik” a mi földi életünket, Nyugodjanak csendesen!

Érdemes volna gondolkodni azon, hogy néhai Gyallay Papp Domokos írónak ezt a színművét könyv alakban megjelentesse egyházunk.

Izélitől egy rövid részt ide iktatok. A megértés kedvéért elmondom, hogy a színmű első felvonásában igen éles korrajzot kapunk arról, hogy Dávid Ferenc tevékenysége milyen társadalmi feszültségeket oldott fel, amikor a fejedelem, a főurak nagyrésze és maga a papság és a nép tömegei is a kezdődő unitárius reformáció életizét megérezve, annak szolgálatába állott.

S most jöjjön az idézet Gyallay Papp Domokostól:

„Bogáti: Beszéljük meg a nagy híreket.

Feri: M-i-i-csoda? Semmi nagy hírt nem hallottam...

Mind: Mi történt? Micsoda hírek?

Bogáti: Örömhírek. A városházára Filstik főbíró úrhoz futár érkezett: elmondotta, milyen nevezetes események zajlottak le a tordai országgyűlésen (1568-ban vagyunk). Dávid Ferenc, támadói ellen, olyan hathatós, nagy ékesszólással védelmezte meg tanításait, hogy az országgyűlés színe-java melléje pártolt, s az ő javaslata szerint szavazta meg a törvénycikkeket.

Molnos: No, no! Igen korán örvendeztek. A törvénycikk megerősítése fejedelem urunk dolga, majd ő útját vágja a tévelygés elharapódzásának.

Bogáti: Nem mondtam el egészen. János Zsigmond eddig is jó szívvel volt Dávid Ferenc iránt, figyelt tanításaira, helyeselte szózatát, amelyeket a hitvitákon hangoztatott, s most aztán az országgyűlés színe előtt nyíltan az egy igaz Isten hívének, Dávid Ferenc követőjének vallotta magát. Prófétánkat udvari papjává tette, másik vezető emberünket, Blandrata doktort, tanácsosi méltóságra emelte...

Benke: A fejedelem papja. Akkor remélhetőleg elköltözik innen a fejedelem mellé Gyulafehérvárra.

Bogáti: A főbíró azt mondja, hogy nem kell állandóan a fejedelmi udvarban tartózkodnia. Kolozsvár ragaszkodni fog ahhoz, hogy Dávid Ferenc az ő tekintélyét emelje papi szolgálatával.

Molnos: No, ilyet nem mond lutheránus főbíró.

Bogáti: Sőt többet is mond ennél. Imént, amint a híradásnak örvendeztünk, elővette naplóját s megmutatta: ő már két évvel ezelőtt érdemesnek tartotta följegyezni, hogy Dávid Ferenc Jézus ember volta mellett tett vallomást prédikációjában. Azóta — úgy mond — magános óráiban buzgón elmélkedik Dávid Ferenc írásain.

Molnos: Hát ez aztán ármányos világ! A főbíró titokban az eretnekekkel tart.

Benke: Valóságos Sodoma!

Molnos: Nem is maradok itt tovább. Meg sem állok a Szepességig: Eperjesen, Késmárkon s a többi jámbor városokban nem ingadoznak erre-arra Luther követői.

Benke: Együtt kelünk útra. Én Debrecenben állapodom meg...

Bogáti: Nincs miért sietniük, jó bátyáim. A várost nem hagyhatják el, mert a főbíró úr ennek a tordai kapunak a kivételével, az összes kapukat bezáratta.

Molnos: Nohát, szépen kezdődik Dávid Ferenc urasága.

Benke: Így becsülik meg a polgárok szabadságát...
Heltai és Bogáti a kapun át a színre kísérik Dávid Ferencet s fölsegítik a kerek köre. Mindnyájan megilletődve várnak Dávid Ferenc szavára.

Dávid Ferenc: Kedves híveim, s ti is mindnyájan, akik más lelki tanítókra hallgattok, de Isten után atyámfiai és testvéreim vagytok, hirdetek néktek nagy örömet, mely reménységem szerint az egész népnek öröme lesz...

Hallgassátok meg, hogy a tordai országgyűlés milyen ártikulust iktatott törvénybe a különböző vallások gyakorlásáról!

A nép: Halljuk! Halljuk!

Dávid Ferenc: ...Nem engedtetik meg senkinek, hogy a tanításért bárkit is fogsággal vagy helyétől való megfosztással fenyegetsen, mert a hit Isten ajándéka, az hallásból leszen, mely hallás Isten igéje által va-

gyon... Röviden szólván azt jelenti ez: Legyen szabadság! Legyen szabad az embernek megtartani hitvallását, amelytől a földön lelkiismerete csendességét, a mennyben üdvösségét reméli, de legyen szabad vizsgálódásokkal, igemagyarázatokkal új utakon keresni Istennek szent törvényeit... Most pedig, híveim, jöjjetek, és menjünk el a mi templomunkba...

Molnos: Azt mondja, hogy legyen szabadság.

Benke: Ha szabadság lesz, akkor nem szabad ezután gáncsolni és szidalmazni őket.

Molnos: De minket sem bánthatnak.

Benke: Nem kell elszaladni a városból.

Molnos: ... a szabadság! ... az csakugyan nagy nyereség! Nagy megkönnyebbülés...".

Amint mondtam, nagy hatással adtuk elő!

Bence Márton

Freizeit erleben — A szabadidő eltöltése

Ez volt a témája az 1984. évi IRF-konferenciának, amely júl. 28. és aug. 4. között került megrendezésre az NSZK-beli Klingbergben. Ezen a tanácskozáson egyházunk ifjúságát ketten képviseltük Pálffy Csillával. Megérkezésünkön nagyon kedvesen fogadtak a rendező német fiatalok, és hamarosan összebarátkoztunk. Elhelyezésünk, ellátásunk kifogástalan volt, vendéglátóink igazi házigazdáknak bizonyultak.

A konferencia üléseit általában délelőtt tartottuk. A témát több oldalról közelítettük meg. Szó esett a szabadidő felhasználásának lehetőségeiről, az e téren jelentkező általános és egyéni problémákról, valamint ezek megoldásáról a gyakorlatban. Igen érdekes volt számomra, hogy e viták során bepillantottam a nyugati fiatalok mindennapjaiba. Délutánként az IRF szervezeti ülései voltak, melyeken megfigyelőként vettünk részt.

Nagyon tetszett, hogy a szervezők

a tanácskozás szüneteiben és esténként színvonalas programokról gondoskodtak. Ezek között volt filmvetítés, táncház, különböző csoportos és egyéni játékok, vetélkedők. A konferencia félidejében kaptunk egy teljes szabadnapot, amikor az egész társaság hajókiránduláson és kastélylátogatáson vett részt. A hajón gitárkísérettel új stílusú egyházi dalokat énekeltünk. A közös éneklés egyébként is kedvelt időtöltésünk volt.

Utolsó nap vidám záróestet rendeztünk. Ezen minden külföldi önálló műsorral lépett fel. Mi egy rövid kis jelenetet adtunk elő, majd elénekeltünk egy magyar népdalt. A vidámság órái után a búcsú meghatót percei következtek. Körbeálltunk a szabad ég alatt, és egymás kezét fogva halk énekléssel, csendes szavakkal búcsúztunk egymástól és a konferenciától.

Szász Zsombor

Mongóliában

A Mongol Népköztársaság Minisztertanácsa mellett működő Egyházügyi Tanács meghívására Mongóliában járt az Állami Egyházügyi Hivatal küldöttsége, Miklós Imre államtitkár vezetésével. Kint tartózkodásuk során tárgyaltak Sz. Szoszorbammal, a Mongol Egyházügyi Tanács elnökével, a tanács több más vezetőjével a két hivatal közötti együttműködés helyzetéről és továbbfejlesztésének lehetőségeiről. Kölcsönösen tájékoztatták egymást időszerű egyházpolitikai kérdésekről. Miklós Imrét fogadta G. Adja, a Mongol Népi Forradalmi Párt Központi Bizottságának titkára. A küldöttség május 30-án érkezett haza. (MTI)

Árdeleán Pál vikárius beiktatása

A magyarországi Görögkeleti Rómán Egyházmegyei Konzisztórium Árdeleán Pál magyarcsanádi lelkész választotta konzisztórium elnöké és püspöki vikáriussá. A magyarországi román ortodox egyház új vezetőjét dr. Vasile Coman nagyváradi püspök a gyulai román ortodox nagytemplomban iktatta be tisztségébe. Az ünnepélyes beiktatásnál jelen voltak az Állami Egyházügyi Hivatal, Békés megye és Gyula város állami, társadalmi szerveinek képviselői.

Dr. Szent-Iványi Árpádné

Elhunyt az erdényi nagyasszony, aki férje, dr. Szent-Iványi Árpád mellett — katolikus létére — sokat tett egyházunkért. Részt vett a nagyenyedi unitárius templom építésében, melyet az „Egy igaz Isten tiszteletére” emeltek; négy unitárius fiút nevelt, majd Budapestre való kijövetelük után részt vett a budapesti gyülekezet életében.

Hamvait 1984. szept. 6-án helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben a katolikus egyház szertartása szerint. A temetésen ott volt a nagy család, valamint főpásztorunk, dr. Ferencz József, és Huszti János lelkész is.

Az Unitáriátus Élet támogatói

Egyházunk lapja támogatására az elmúlt hónapokban az alábbi jelentősebb adományok érkeztek:

Külföldről: Bartók Péter 100 dollárt, Szabó László és dr. Török László amerikai, illetve ausztráliai olvasóink 25—25 dollár adományt küldtek. Enikő Young — néhai Balázs Ferenc lelkész leánya 2000 Ft-ot, André Molnár genfi olvasónk, fia keresztelése alkalmából 1000 Ft-ot. Friedrich Ehrlicher, a német unitáriusok vezetőségi tagja, budapesti látogatása alkalmával 1690 Ft-ot, Kőszegi László, hazalátogatása alkalmával 500 forintot adományozott.

Hazai olvasóink közül: Árkossy Dezső kórházból történt hazatérése után, a család dr. Nyiredy Gézáé emlékezetére, dr. Imre Lázárné elhalt férje emlékére 1000—1000 Ft-ot, Simándi András előfizetésekre 700, Gáspár Gézáé unokája keresztelése alkalmából 500 Ft-ot, Szathmáry Miklós és Kőszegről Koszta Teréz 500—500 Ft-ot adományoztak.

500 forintnál kisebb összegű támogatás érkezett be Emmerth Bélánétól Svájcból, dr. Elekes Istvántól, Ármánkó Dávidtól, Bod Ádámtól Egerből, Csathó Andortól, Siska Ferencnétől, Varga Józseftől és másoktól is.

KEDVES GYEREKEK!

A Budapesti Unitárius Egyházközség gyermek Biblia-óráit, a nyári szünet után októberben újra folytatjuk. Az első találkozó október második vasárnapján, okt. 14-én lesz, de 11 órakor a Nagy Ignác utcai Püspöki Hivatalban. A gyermek Biblia-

óra időpontjai 1984-ben: okt. 14.; okt. 28.; nov. 11.; nov. 25.; dec. 9.

Továbbra is szeretettel várjuk minden unitárius kistestvérünket, és kérjük a szülőket, nagyszülőket, hogy unitárius hitfelelősséggel hozzák el 8—14 év közti gyermekeiket.

Hírek

A Vigilia idei 8. számában Szennay András tanulmányát olvastuk „Melyik Isten hirdeti?” — címmel. Az értékes tanulmányból különleges figyelmet érdemel az „Isten az ember örök problémája marad” c. fejezet.

Sepsi Jánosné egyházi tanácsos, budapesti presbiter, a pestlőrinci gyülekezetnek ajándékozott egy keretezett, szép úrvacsorai képet. A régebben átadott adományról csak most kapott értesítést a szerkesztőség, s ezért a késői köszönet.

Pázsint Zoltán és neje Lukács Mária egy nagy értékű keleti szőnyeget adományoztak a Högyes utcai templomunknak. „Hálám jeléül és szerény viszonzásul azért, hogy négy éven át a kolozsvári Unitárius Kollégiumban és három éven át a budapesti Unitárius Diákotthonban elhelyezést kaptam” — indokolta meg elhatározásukat Pázsint Zoltán mérnök. Pünkösdi ünnepén már el is helyezték a templom piacán a szőnyeget. Köszönjük!

Özv. Bakotytay Lászlóné sz. Csegezi Ibolya egy szép kivitelű, színes mintázatú, nagyobb virágvázát adományozott a Högyes utcai templomunknak, szülőföldje (Homoródkarácsonyfalva) és az unitárius egyház iránti olthatatlan szeretete jeléül. Pünkösdi ünnepén híveink is láthatták a szép vázát templomunkban. Köszönjük!

Pünkösdi ünnepén az Urasztala megtérítéséhez Kovásznai Józsefné 5 liter bort adományozott, a Pesti Barnabás Szakközépiskola növendékei pedig az úrvacsorai kenyeret maguk sütötték.

A Högyes utcai templomunkban Kőrösi Csoma-ünnepséget tartottunk ápr. 29-én, a vasárnapi Istentisztelet után, melyen a Pesti Barnabás Szakközépiskola növendékei adták a műsort Kovásznai Józsefné tanárnő irányításával. A templomot megtöltő közönség hálás volt az ifjúság nagyszerű szolgálataért.

Bedő Béla lapunk régi kaposvári olvasójának felesége, Panni, életének 62 éves korában hosszú szenvedés után aug. 8-án elhunyt. A család gyászában osztozunk.

Józan Dezső ny. mérnök, néhai Józan Miklós püspökünk másodszületett fia életének 88. évében Budapesten elhunyt. A család gyászában igaz lélekkel osztozunk.

Gáspár Gézáne sz. Gácsér Manyika kedves hívünk unokája, Vizsolyi András keresztelőjén 500.— Ft-ot adományozott lapunknak. A keresztelő júl. 13-án volt Nagy Ignác utcai templomunkban. A szolgálatot Orbókné Szent-Iványi Iona lelkész nő végezte. Az adományt hálással köszönjük.

Id. dr. Nyiredy Gézáne emlékére a család 1000.— Ft-ot adományozott lapunk részére. „A jókedvű adakozót szereti az Ur.”

Hetényi Sándor, a hódmezővásárhelyi gyülekezet v. gondnoka 1000 forintot adományozott új templomi énekeskönyvek beszerzésére, melyeket már használatba is vettek. A vásárhelyiek köszönik a szívből jött adományt.

Humboldt német természettudós magyar kapcsolatairól írt tanulmányt dr. Kádár Zoltán a Magyar Nemzet jún. 8-i számában. Megállapítja, hogy A. von Humboldt volt az utolsó természettudós, aki a tudomány történetében egységbe foglalta az élettelen és élő természet világát. Mint érdekességet megemlíti a szerző, hogy Bölöni Farkas Sándor is szeretett volna a Humboldt vezette Ázsia-expedícióhoz csatlakozni, de erre sajnos nem került sor.

Szigethi Gábor gyógyszerész és Szalkai Emőke főiskolai hallgató júl. 14-én házasságot kötöttek. Házasságukra a ceglédi katolikus templomban kérték Isten áldását, ahol az unitárius Gábor unitárius szöveggel mondta el esküjét.

Az evangéliumi pünkösdi felekezet új vezetője: Gyuró László.

A Szabadegyházak Tanácsának új főtitkára Szébeni Olivér kispesti baptista lelkész.

Lehet-e értelmiségi a pap? — kérdezi az Új Emberben rövid írásban Hölvényi György. Rámutat arra, hogy több helyen a falusi papot nem mindig vonják be a helyi értelmiség munkájába, s ennek nemegyszer maga a pap az oka.

Adományok a Vendégszoba részére: Kis Bagoly Rezsóné édesanyja hagyatékából, Bisztricsányné Jambor Judit édesapja hagyatékából értékes ágyneműt adományoztak (párna, lepedő, párnahuzat) a Högyes utcai vendégszobánk részére. Hálással köszönjük! Nagy szükségünk van rá.

Külföldi hírek

Az angol unitáriusok évi közgyűlésén részt vett és felszólalt dr. Kovács Lajos romániai unitárius püspök is.

Dr. Umbero Pagnotta professzor az INCONTRO c. olasz szemlében ismertette a Faith & Freedom c. angol unitárius folyóiratban megjelent egyik cikket „Religione et Liberta” címen.

Nagy Domokos ny. várfalvi lelkész 81 éves korában elhalt. Várfalván, népes gyülekezet előtt, Székely László kolozsvári nyugdíjintézeti tisztviselő búcsúztatta.

Kelemen Imre ny. oklándi esperes lelkész tanulmányt írt az erdélyi unitárius gyülekezetek harangjairól. Az értékes kéziratot munka egyik példányát levél-tárunknak ajándékozta. A tanulmányból később részleteket fogunk közölni.

A Kolozsvárt megjelenő KERESZTÉNY MAGVETŐ 1983. évi 3. és 4. száma, értékes tanulmányokkal gazdagítva egyházi irodalmunkat, megjelent. A köteteket később részletesen ismertetjük.

Dr. Erdő Jánosné Darkó Klára életének 72. évében július 17-én Kolozsvárt, hosszú és súlyos szenvedés után, elhalt. Férjének és fiának gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Dr. Werner Erdt hamburgi professzor Amerikában, egy dr. J. Godbey chicagói professzor által szervezett előadás-sorozaton, a wittenbergi antiszociinianus vitáról tartott előadást. Levelében ígéretet tett, hogy előadásának másolatát megküldi könyvtárunknak. Erdt professzor „Die Vollendung der Reformation in der psychologischen Theologie der Sozinianer” címen nagyobb könyvet ír, melyben a reformáció beteljesedését ismerteti a szociinianusok pszichológiai teológiájában.

Az amerikai unitáriusok 1985-ben tisztújító közgyűlést tartanak, mert az elnök és a moderátor nyolceves ciklusa véget ér. Érdekes megjegyezni, hogy az elnöki tisztségre két jelölt van: dr. William Schulz, a jelenlegi helyettes elnök és dr. Sandra Caron jogász nő, a jelenlegi moderátor. A moderátori (világi elnöki) tisztségre ketten jelöltették magukat: Natalie Gulbrandsen asszony, az IARF Végrehajtó Bizottságának tagja, és V. Donovan.

Az amerikai unitáriusok 1985. évi közgyűlésüket Atlanta állam Georgia városában tartják 1985. júniusának második felében.

A Keresztény Magvető 1983. évi harmadik számának tartalmából kiemelkedik dr. Gál Kelemen: Kriza János püspökké választása, és Kelemen Lajos: Adatok öt székelyföldi unitárius templomkastély történetéhez. Mikó Imre Gál Kelemenről, az igazgatóról emlékezett meg.

The Inquirer aug. 4-i számában dr. Roy Smith vezércikket írt amerikai útjáról, melynek rendjén részt vett az amerikai unitárius univerzalizisták 23. évi közgyű-

lésén — Amerikai tapasztalatok címen. Emelést tett arról, hogy nagy hatást gyakorolt rá az, hogy a küldöttek több mint fele nő volt, akik igen tevékenyen részt vettek a különböző kérdések megbeszélésében.

Hyun Hwan Kim koreai származású lelkész a másodielkésze a Los Angeles-i unitárius gyülekezetnek. Ő az első koreai származású lelkész az amerikai unitáriusok körében.

Julia Ward Howe amerikai unitárius asszony volt az első, aki 1872-ben megszervezte az anyák békenapját, melyről mindig június hó első vasárnapján emlékeztek meg esztendőkön keresztül. E békenapot most egy amerikai szervezet felújítja. A mozgalom élén R. Celeste, Ohio állam kormányzója áll. A legközelebbi ilyen megemlékezésre 1985. jún. 3-án kerül sor.

Aart de Groot holland utrechti professzor, a Bibliotheca Unitariorum alapítvány tagja, látogatást tett püspökünk-nél, és részt vett a júl. 1-én tartott Istentiszteleten a Högyes u. templomban.

HALOTTAINK

Lapunk legutóbbi számában megjelent értesítés óta az alábbi temetéseket végezték lelkészeink a különböző budapesti temetőken:

Lázár Vilmos, Pesterzsébeti temető, jún. 15-én; Száltelegi József, 66 éves, Új Köztemető, jún. 28-án; Sykó Miklós, 69 éves, Obudai temető, júl. 9-én; Koós Sándorné Hegyi Magdolna, 41 éves, Pesterzsébeti temető, júl. 9-én; dr. Fazakas Miklósné Szentmiklósi Szabó Mária, 80 éves, Újpesti Megyeri temető, júl. 11-én; Szosták Pálné Kovács Irén, 63 éves, Obudai temető, júl. 24-én; özv. dr. Nyiredy Jánosné Sándor Iona, 88 éves, Farkasréti temető, júl. 27-én; Józán Dezső, 85 éves, Farkasréti temető, aug. 1-én; György Árpád, 80 éves, Rákospalotai temető, aug. 3-án; Gyulai Zoltán, 55 éves, Farkasréti temető, aug. 6-án; Ferenczy István, 83 éves, Obudai temető, aug. 6-án; László Domokos, 72 éves, Farkasréti temető, aug. 13-án; Kaszás Istvánné Patakfalvi Elza, 60 éves, Új Köztemető, aug. 10-én; Radó Béla, 77 éves, Farkasréti temető, aug. 14-én; Gyöngyösi Sándor, 80 éves, Farkasréti temető, aug. 22-én; dr. Borbély Samu, 78 éves, Farkasréti temető, aug. 23-án; Tóth Álmos, 6 éves, Farkasréti temető, aug. 24-én; Szabó Jenőné Romcsev Margit, 63 éves, Farkasréti temető, szept. 3-én.

Drága halottaink emlékét őrizve János apostol Jelenések Könyve 14. rész, 13. versével búcsúzzunk tőlük: „Boldogok a halottak, akik az Úrban hálnak meg.”

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

Felelős szerkesztő-helyettes:

Szent-Iványi Iona

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Táv.: 113-094

Szerkeszti a szerkesztő bizottság

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlap-üzleteiben és a Postai Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra.

Evi előfizetési díj 54,— forint

Külföldre évi 63,— forint

INDEX: 25.842

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató Egyetemi Nyomda — 84.2793 Budapest, 1984
HU ISSN 0133-1272